

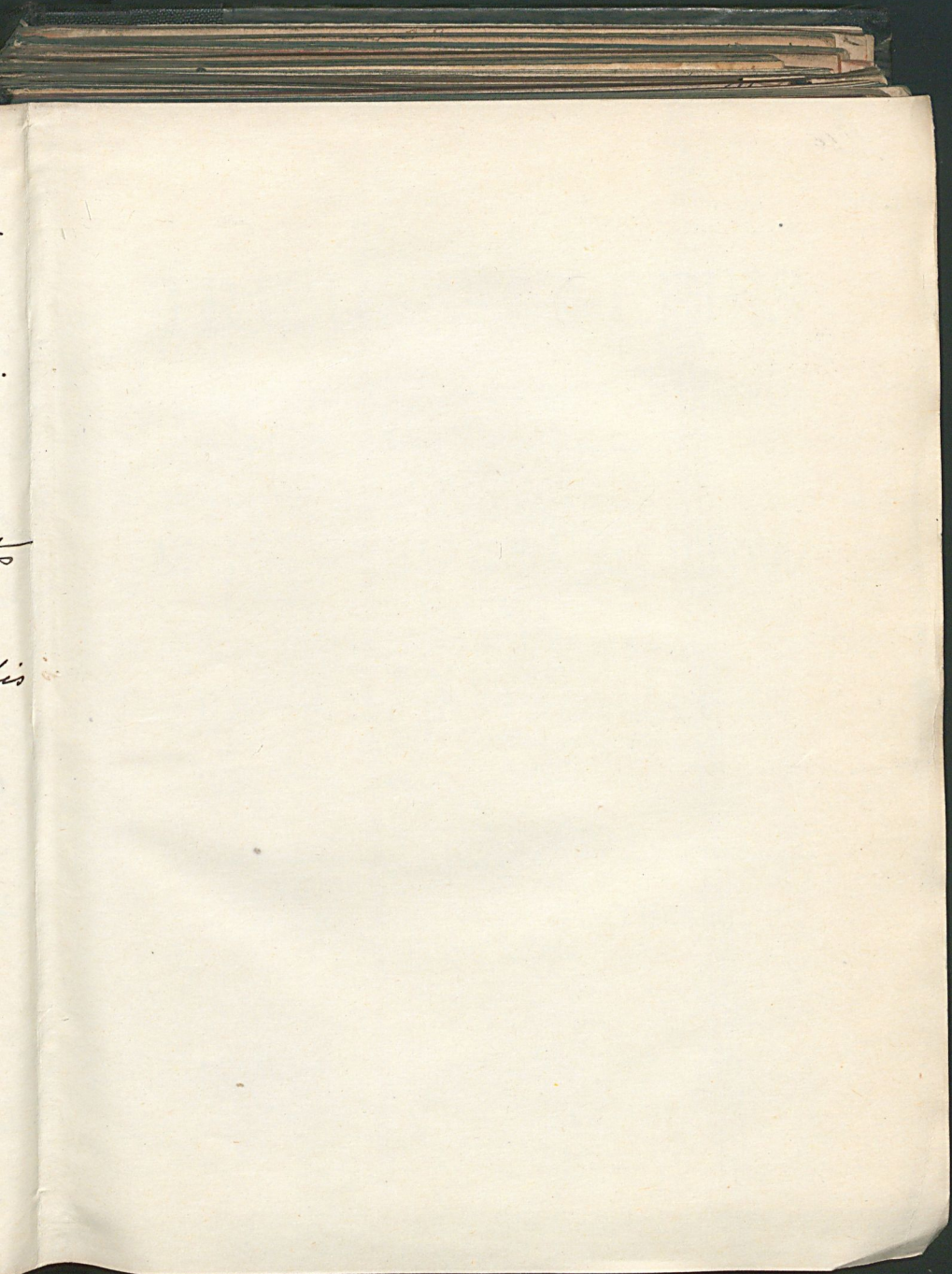

1668.

24. Francken, Jo. Nicolaus : *Tribunus plebis.*
27. Hundeshagen, Joh. Christophorus : *De consentia*
23. Linck, Hieronymus : *De advocatis.*
- 24^{et} Linck, Hieronymus : *Jura templorum dissertationi
de encasnis adjecta. 2 Sumpt. 1668. 1731.*
25. Linck, Hieronymus : *De encasnis Templorum.*
Rec. 1713.
26. Lynckius, Nicolaus Christophorus : *De jure testium
Jae famae. Rec. 1727.*
27. Müllerus, Philippus : *De incrementis imperiorum.*
28. Richter, Christophorus Philippus : *De juribus episcopa-
libus.*
- 29^{et} Richter, Christophorus Philippus : *De hyperochia,
sen de eo, quod amplius est in pignore.*
30. Sagittarius, Paulus Martinus : *De jure naturali.*
31. Schroeder, Emestus Fridericus : *De thesauris*
32. Schroederus, Emestus Fridericus : *De beneficiis vel excep-
tione bonorum accussationis.*

1668

33. Schroeter, Ernestus Fridericus : De remediis restitu-
tionum in integrum.
34. Schroeter, Ernestus Fridericus : De tributis et censibus.
- 35.^{1.2} Schroeterus, Ernestus Fridericus : De immunitate
nobilitatis consuetudine. 2 Exempl. 1668 et 1719.
36. Schroeterus, Ernestus Fridericus : Testimonia restitutio
et institutio
37. Schroeterus, Ernestus Fridericus : De septem quartis
38. Schroeter, Ernestus Fridericus : De legitimacione
in communis et in specie

o

is

33

34

35

36

37

38

1777

XXIX

באלהים
SPECIMEN ACADEMICUM 1668, 22

De
CONSCIENCIA, 2

Quod
SUPREMO NUMINE CLEMENTER
ADSPIRANTE

In Illustrissimâ Almâ Salanâ

SUB
ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ

Viri Praecellentis & Praeclarissimi

DN. M. JOH. CHRISTOPHORI

Hundesshagen / AMPLISSIMÆ FACUL-

TATIS PHILOSOPHICÆ p.t. ADJUN-
CTI LONGE CELEBERRIMI

MERITISSIMI.

Publica Φιλοσοφῶντων Συζητήσεις subjiçit, ac disputando
pro viribus defendere & eueri conatur

STEPHANUS FUHRMANNUS,

EX VVESTPHALIS LIPPIENSIS.

In Auditorio Philosophorum

H. L. Q. C.

Ad diem Julii.

J E N Æ

Stanno Sengenvaldiano,

ANNO M. DC. LXIIX.

VIRIS

*Reverendis plurimum, Præcellentibus, atque
Præ-Clarissimis*

DN. M. STEPHANO FUHRMANNO,
MINISTERII SENIORI.

DN. NICOLA OGETHERO.

DN. ARNOLDO MÖNNICHIO.

DN. M. JOHANNI KELLERHUSIO.

DN. M. HENNINGO VOLCKMARO.

**Pastoribus de Ecclesiâ, quæ Christo colli-
gitur Lipstadii longè merentissimis, vigi-
lantissimis,**

*Dominis, Parenti amore, honore, & grati animi obser-
vantia aeternum venerando, Mæcenatibus, Patronis &
Evergetis suis multis nominibus observandis,
maximè semper honorandis.*

ΕΥΖΗΤΗΣΙΝ hanc περί συνειδήσεως ήθικην

In debita observantia Τευμήςσεως
Grata mentis σύμβολον, &
Studiū suorum monumentum
Offert,

Dedicat,

Consecratque

STEPHANNUS FUHRMANNUS,
SS. Th. Studiosus.

Σὺν Χρυσῷ τῷ παμμεγίστῳ!

s. I.

Conscientiam, quæ si bona beatæ, si mala miseræ vitæ comes est & pedisequa, individua, dari in homine, sat operosis iustoque pluribus verborum multorum lenociniis probare est in sylvas ferre ligna & incasum laborare; siquidem hoc ocularis, quæ optima rerum magistra, experientia, quotidie testatur, quod quilibet hominum

testem factorum suorum & iudicem in corde & sinu suo sentiat, qui si quid bene agit, ipsum laudat & solatur, aded, ut contra perversa malevolentium hominum iudicia ad Conscientiæ suæ iudicium provocare possit; sin verò sceleratè impieq; aliquid committit, aut in re aliquâ delinquit, monitorem à maleficiò revocantem, & post scelus admissum iudicem accusantem & damnantem comperiat, à quo miserrimum in modum exagitur, castigatur, affigitur, flagris quasi cæditur & furiarum tædis ardentibus semper terretur: Hinc *Plutarchus*, qui summam Philosophiæ scientiam cum historiarum eloquentiâ conjunxit, non minus eleganter, quàm verè dixit: *facinorosa Conscientia instar ulceris in corpore, pœnitentiam relinquit in animâ lancinantem jugiter ac pervellentem*. Eos igitur, qui impudenti ore effutire non erubescunt, *se nullam persentiscere Conscientiam*, jubemus, ut in se ipsos descendant, omnes eosque intimos animi recessus scrutentur sedulò, profectò in imis cordis sui visceribus rationis iudicium, quod Conscientiam appellamus, persentiscant. Hujus rei locupletissimus testis est *Tullius*, exundans ille eloquentiæ fons, qui pro *Milone* appositè & ad rem dixit: *magnam vim habet Conscientia in viris, partem, ut semper pœnam ante oculos versari putent, qui peccaverint & nihil timeant, qui nil admiserint*. Quæ res si adhuc dubia esset, possemus relictis gentiliū dictis,

A

exam-

exemplis, rationibusque ponderosissimis, provocare ad divinarum legum monumenta, quæ sapiens mentionem faciunt bonæ Conscientiæ, homines ad Conscientiam suam provocantes & ad ejus judicium remissos adducant, & denique curam Conscientiæ in proximò & nobismet ipsis sedulò commendant, quâ de re vide sis B. Dn. D. *Balduinum lib. de Casib. Consc. cap. 1.* Conscientiam itaque dari nemo, nisi extremè malitiosus sit, seipsum nesciat, suamque salutem negligat, inficias ire poterit.

§. 2. Unde autem vox Conscientiæ dicatur, non una est Autorum sententia: *quidam* existimant, Conscientiam vocari ita quasi sit concludens scientia seu syllogismus practicus, quò intellectus judicet, quid honestum, quid turpe, quid præceptum, quid prohibitum: in eo Syllogismo majorem dicunt esse desumptam ex lumine naturæ vel etiam revelationis e. g. qui sanguinem humanum effundit, sanguis etiam effundetur; jam subsumit Conscientia homicidæ; tu sanguinem humanum effudisti: hinc concludit sibi ipsi sententiam; E. tuus etiam sanguis est effundendus: *Nonnulli* Conscientiam dictam volunt, quasi corporis scientiam: hinc *Hugo lib. 2. de anima cap. 12. cor & se novit suâ scientiâ & multa alia quando novit se appellatur Conscientia, quando præter se alia, nominatur scientia.* Hæcque sententia, probatur ex Eccles. c. 7. 23. ירע לךך quod Vulgatus reddidit: *novit Conscientia tua.* *Alii* verò autumant, Conscientiam, quod vim vocis spectat, denotare scientiam cum aliis, quia qui aliquid patrârunt, scientes facti habent (1.) *Deum*, quippe qui rerum, testis & scrutator cordis vocatur Sap. 1. 8. ipse enim perfectè omnia, quæ sunt in homine & in intimis animi penetralibus abdita, novit & perscrutatur. Deinde si facta sunt externa, vel si secretiora etiam forsitan patevantur, aut certis indiciiis patefiunt, tunc confcios facti (2.) habent *Angelos* tam bonos, qui omnium actionum humanarum spectatores, & bonarum quidem approbatores, malarum verò osores & accusatores; quàm malos, qui & ipsi earundem spectatores, & ob bonas quidem contristantur, ad malas autem incitant, easdem promovent & juvant. Præterea factorum suorum (3.) confcios habent alios *homines*, nihil enim tam in occultò agitur, quod non aperiat dies. Hinc putârunt

Cou-

Conscientiam esse quasi cum aliis scientiam, quia non solus homo factorum suorum conscius est, sed & alii multi. Denique nonnullis Conscientia fuit quasi cum alio scientia. *Est eni moralis ordinatio scientie ad aliquem actum, qui revocatur ad legem iudicii Dei, qui tribunal aliquod in cordibus nostris erexit. Ille primus scit, quid prescripserit & probaverit, nec ne: deinde nos ex testimonio cordis nostri conscimus*, ut inquit Cl. Martinius in Lex. Ety. Et sic Conscientia nihil aliud erit quam applicatio scientie ad aliquem actum aut faciendum aut non faciendum, vel etiam ad jam factum, de quo iudicet, an recte an secus sese habeat, sicut verba Thomae de Aquino *Sum. Theol. q. 79. art. 13. in concl.* Confer pl. Reverend. Dn. Dilher. Dissert. de Consc. & B. Balduinum c. l.

§. 3. Definitur autem *Conscientia* *Spinoza* accepta à B. Hornejo lib. 3. Philosoph. Moral. c. 4. ex Vaquez. in l. II. Tom. I. Disp. 59. a. 1. quod sit *iudicium intellectus, quod dicat, bonum, quid, aut malum, in vita esse*. Secundum alios dicitur dictamen rationis, quò facienda & omittenda dijudicantur. Quæ definitiones dignæ sunt, ut accuratius examinentur, & singulæ particulæ explicantur.

§. 4. Considerandum autem primò omnium occurrit Conscientiæ genus, quod dicitur *iudicium intellectus*. Ubi sciendum, inter Autores contradictionis ferram valde reciprocari in assignando genere; alii siquidem per habitum, alii per potentiam, alii per actum intellectus definiunt Conscientiam, ex quibus omnibus posterior sententia videtur esse potior & in Scholis Moralistarum receptior. Est autem iudicium intellectus nihil aliud, quam quidam actus intellectus, quò scilicet discernitur & dijudicatur, hominiquè suggeritur & proponitur, quid legi divinæ vel naturæ consentaneum aut dissentaneum sit, aut in universum quid fieri & non fieri, quid committi aut omitti debeat. Licet enim lex divina & naturæ prima & unica norma sint actionum humanarum, dijudicentque & suggerant omnino, quæ faciendæ & non faciendæ; non potest tamen hæc ipsa norma suo officio fungi, nisi cognoscatur & operi faciundo applicetur. Quemadmodum enim LL. Civiles norma sunt, ad quas

tota Respublica componitur, & secundum quam dijudicatur, sed remotior, quam scientia istarum legum; tūm enim demum lex obtinet, cūm ad notitiam vel pervenit vel pervenire potuit: ita etiam lex naturæ & divina præcipuum, sed paulò remotius principium sunt actionum omnium, proximum verò legis utriusque cognitio, à quâ dependent, & ad eam ut amissim exiguntur actus omnes, ut rectè faciat, qui id agit, quod faciendum. Conscientia recta præcipit, malè, qui non agit, quod illa jubet & suadet, ut docet Thomas l. II. q. 19.

§. 5. Deinde dicitur *intellectus* iudicium, ut innuat, esse quidem eam omninò in creaturis, quæ ψυχῆς νοητικῆς seu rationis sunt compotes, non tamen in illà facultate, quæ βῆλησις voluntas (Stagirita etiam aliàs δρεξις seu appetitus: interdum simpliciter, ut l. 1. ad Nicom. c. ult. interdum cum apposito ἐρεξις λόγῳ & λογισμὸν l. 3. de anima t. 24. & 50. ut distinguatur ab appetitu, qui est ὡρεξις λογισμὸν, seu sensitivo) dicitur; sed in eâ, quæ Græcis νῆς seu intellectus vocatur. Frustra E. sunt illi, qui Conscientiam aut ad voluntatem, aut ad voluntatem & intellectum simul referunt, quorum sententia hōc unicò argumentò prosterni potest: Cujuscunque actus sunt cognoscere, judicare, præscribere, obligare, illud non pertinet ad voluntatem, sed ad intellectum: sed Conscientiæ actus sunt cognoscere, judicare, præscribere, obligare, E. Conscientia non pertinet ad voluntatem, sed ad intellectum. Minorem nemo, nisi Coræbo stultior sit, negabit: major autem stabilitur exinde, quia intellectus est, cognoscere & judicare, non voluntatis, cūm hæc sit potentia cœca & nihil possit appetere, nisi prius ab intellectu fuerit cognitum & bonitas aliqua in eo apprehensa. Nec obstat, quod oggerit *Bonav. Tom. 2. dist. 30. l. 2. a. 1. q. 1.* intellectum nempe versari circa verum & falsum tanquam proprium suum objectum, voluntatem autem circa bonum & malum, cūm enim Conscientia etiam versetur circa bonum & malum, idcirco eam potius ad voluntatem quàm ad intellectū referendam esse. Antequam ad hoc respondeatur, notandū est ex *lib. 3. de anima c. 7. r. 30. & c. 10. r. 49.* intellectum esse duplicem θεωρητικὸν & πρακτικὸν: ille dicitur, qui rem saltim cognoscit & apprehendit, ad opus autem

autem non ordinat, etenim *ἄδιν τοῖς αὐτοῖς ἄθ' λέγει πρὸς Φ. δ. κτῆ κτῆ δὲ αὐτὸς ἄδιν*, ceu ait Arist. l. alleg. c. 9. t. 46. Hic autem versatur circa agibilia & præscribit praxin seu operationem aliquam, e. g. speculativus, quid sit virtus, cognoscit, practicus, virtuti operam esse dandam, præscribit. Et sub hoc intellectu pratico Conscientia, quæ propterea etiam à Damasceno *lex intellectus* indigitatur, comprehenditur. Hisce prælibatis haud difficile erit ad objectum Bonaventuræ respondere dicendo, quòd bonum & malum etiam suo modo pertineant ad intellectum, scilicet practicum, quatenus n. mpe illud cognoscitur ut *bonum*, hoc ut *verum malum*.

§. 6. Porro dicitur in definitione, quod conscientia *dicitur*, quò innuitur finis ejus verus & proprius, qui est statuere seu pronunciare de rebus gestis & gerendis; dum nimirum homini interiùs suggerit, hoc honestè posse fieri, illud non posse: hoc benè factum, illud secus. Et quidem hoc dupliciter potest fieri, vel ita ut Conscientia aliquid statuatur, & interiùs homini dicitur de rebus factis aut omiſſis, quòd monente *Becanò* fit per actum intellectus *speculativum*, quò modò dicimus homines ob hoc vel illud perpetratum delictum habere Cōscientiam sauciatam, qualem Tiberius Caligula & multi alii Tyranni habuisse dicuntur apud *Clarſſ. Heiderum in Philos. Moral. part. 1. p. m. 142*. Vel de rebus faciendis aut omittendis, quòd fit per actum intellectus *practicum*, ut quando Conscientia *dicitur*, Deum esse colendum, parentes esse honorandos, quæ res certò sunt faciendæ, item furtum non esse committendum, nec adulterium nec homicidium, quæ sunt fugienda. Impræſentiarum ratio potissimum habetur Conscientiæ non priori, sed posteriori modo acceptæ.

§. 7. *At verò inquis*: Quicquid est officium proprium legis, illud non potest tribui Conscientiæ; sed dicitur & præscribere faciendæ & omittendæ est proprium officium legis. E. idem non potest tribui Conscientiæ. Ad hoc *B. Galixtus in Epit. Theol. Moral. de principis action. p. 18*. respondet, distinguendo inter normam & principium actionum nostrarum remotum & propinquum. Lex naturæ est norma & principium actionum no-

strarum remotum: Conscientia autem, quæ est legis cognitio & ejusdem ad actiones nostras applicatio, est principium propinquum. Hinc rectissime à B. Hornejo Conscientia vocatur quasi *præco legis naturæ & divinæ*, quia homini suggerit & proponit, quid utrique sit consentaneum aut dissentaneum, aut in universum quid fieri vel non fieri debeat.

s. 8. Denique dicitur, quod dicitur *bonum quid, aut malum in vitâ esse*: quibus verbis non significatur, quasi Conscientia, semper dicat, bonum reverà tale esse faciendum, ac malum, reverà tale esse fugiendum. Sic enim non daretur erronea Conscientia, quippe quæ id, quod verè malum, non fugiendum, sed faciendum, nec verè bonum faciendum, sed fugiendum esse dicitat: sensus igitur est, quod dicitur aliquid, tanquam bonum esse faciendum, sive in se & reverà sit bonum, sive non: & aliquid tanquam malum esse fugiendum, sive in se & reverà malum sit, sive non sit. Dicit autem aliquid in vitâ bonum aut malum esse, dum nimirum id, de quo statuit, cum aliâ quâdam comparat normâ, quam recognoscit quasi, & citra quam nihil rectè distare potest; norma autem illa & regula, quæ hanc autoritatem, habet, ut Conscientia ei sese subjicere debeat, est Lex tum divinum humana. Legem divinam habere vim Conscientiam devinciendi & sibi subjicendi, extra alex controversiam positum est; etenim Deus, Summus ille Legislator, est *Dominus Conscientiæ* & absolutam habet potestatem, ob violationem legis suæ totum perdere hominem.

s. 9. Quod verò attinet LL. humanas, quæ de indifferentibus, adiaphoris, seu de tali statuunt *ὁ ἄδεν ἐξ θεοῦ ἀλλ' ἐκ ἀνθρώπου*, dicente *Arist. l. 5. ad Nicom. c. 10.* Controvertunt inter se Auctores, an & illæ leges civiles, quia humanâ autoritate tantum feruntur, habeant vim Conscientiam obstringendi? Sunt qui inficias eunt, tantam esse efficaciam LL. civilium purè talium, ut ipsam Conscientiam obligare possint, *ratio ipsorum, vedit hæc*, quia ab hominibus feruntur, qui dominium in Conscientias sibi arrogare nec possunt nec debent, hoc enim sibi soli Deus Ter Opt. Ter Max. reservare voluit. Hinc pro suâ sententiâ sic concludunt: *Quicumq; potestatem in Conscientias nullam ha-*

habent, nec conscientis dominari possunt, illi nec legibus obstringere nec obligare possunt Conscientias: sed Magistratus Politici nullam habent in Conscientias potestatem nec illis dominari possunt. E. etiam non possunt eas Legibus suis d. vincire & obligare. Majoris veritas elucet ex eò, quia nemo potest legibus obligare eos, qui non sub suâ potestate sunt; Minor autem in aprico est: nam soli Deo competere dominium in Conscientias, adeò certum est, ut in proverbium abierit; nihil esse crudelius, quam hominem velle dominari Conscientiis. Hisce etiam *ἰσοψηθίζετα* Calvinus, qui dicit, legibus humanis, quæ ad forum externum, non verò internum pertinent, Conscientiam obstringi non posse, quia id repugnat libertati Christianæ, & Magistratus non iudicet de hominum Conscientiâ.

§. 10. At enim verò, quicquid sit de hisce, verior tamen est sententia, quam etiam omnes Orthodoxi defendendam suscipiunt, leges scil. humanas habere etiam vim obligandi Conscientias, id quod tum ex Nature lumine, tum etiam ex Scripturæ testimoniis sufficienter & affatim ostendi potest. Et quidem ex Scripturæ testimoniis duo sunt cumprimis longè evidentissima, quorum unum habetur in 1. Pet. 2. v. 13. 15. *ὑποτάγητε πάλιν αὐτοῖς ὡς κυρίῳ, ὡς τῷ κυρίῳ, ὡς τῷ κυρίῳ, ὡς τῷ κυρίῳ*, subditi estote cuius humane creature propter Dominum &c. *ὅτι ἡ θέλησις τοῦ θεοῦ, quoniam sic est voluntas Dei.* Alterum exhibet magnus gentium Doctor Rom. 13. v. 5. *διὸ ἀνάγκη ὑποτάσασθε, ἢ μόνον διὰ τὴν ἰσχυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν συνείδησιν, h. e. subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter Conscientiam.* Ex quibus pro nostrâ sententiâ talismodi formamus ratiocinium: Quicumque non obtemperat Magistratui politico, peccat & agit contra Conscientiam: sed qui leges à Magistratu latas despiciatui habet & spernit, non obtemperat Magistratui. E. qui leges à Magistratu latas spernit, peccat contra Conscientiam. Utraque propositio verisima & Scripturæ conformis est, stat E. firmò talò conclusio.

§. 11. Porro LL. civiles obligare in Conscientiâ ex Naturæ lumine, ostenditur hâc ratione, quia omnis lex humana, si-

qui-

quidem iusta & ad bonum publicum promovendum lata est, fundatur in ipsa lege naturæ, quisquis igitur LL. civiles transgreditur, consequenter etiã peccat contra leges naturæ, adeoque sic agit contra Conscientiam. Hinc non minus rectè quàm eleganter *Cajetanus in Thom. in l. II. q. 96. a. s.* legem æternam causæ universali, civilem autè causæ particulari comparat dicendo: *Ex propria voluntate principis, & ex æternâ lege vim obligativam in foro Conscientiæ lex humana habet, quamvis diversimodè, quia ab æternâ lege, sicut à causâ universali, à voluntate verò principis, sicut à determinante causam universalem ad effectû particularem.* Qnam rem perspicuè more consuetò explicat Excellent. Dn. D. Petrus Musæus in disp. post. de oblig. LL. civil. §. 14. h. m. quem admodû, *in quasiens*, causâ universalis cõcurrit ad effectum actione, quantum in se est, indifferenti & indeterminatâ, ita ut simul & eòdem respectu ad plures diversissimæ naturæ effectus cõcurrere possit, determinatur autè à causâ particulari ad certæ speciei effectum. Ita lex æterna seu potius lex naturalis ab æternâ lege derivata, quando dicitur, voluntati Magistratus esse obsequendum, non determinat particulares differentias ab objecto, conditione & circumstantiis oriundas, quæ obedientiam Magistratui præstandam, & per consequens legum ab ipso præscriptarum obligationem, certis limitibus circumscribunt, sed vi & efficaciam, quanta in se est, indifferenti & illimitatâ concurrat ad omnium Legum civilium obligationem, utut ratione objecti & aliarum circumstantiarum mirè varient: at verò hæc ipsa lex naturæ deinde determinatur à voluntate Majestatis, & à lege civili ab illâ lata tanquam particulari causâ ad has vel illas circumstantias & ad hoc vel illud objectum. Unde lege naturali Conscientia inducitur, ut legibus civilibus obtemperandum esse svadeat.

§. 12. Et quidem hæctenus actum fuit de iis LL. civilibus, quæ sunt iustæ & iustâ de causâ à legitimò Magistratu latæ. Quod si verò iniustæ sint, aliter erit sentiendum. Quod tamen ut rectius intelligatur, notandum est, LL. iniustas esse duplices (1.) quædam pugnant vel cum lege divinâ vel cum lege naturæ, & hæc sunt *intrinsecè & directè iniuste*, has autem nullam obligandi vim

vim in foro Conscientiæ habere exinde colligitur, quia nullum fundamentum neque in lege divinâ neq; in lege naturæ habent, sed potius utrique contrariantur. Ex his autem quasi duobus fontibus omnis obligatio LL. civilium mediâ deducenda est, valet igitur hic illud Apostolicum Act. 5. v. 29. *πειραχθειν δεσ θεου μαλλον η ανθρωποις*, obedire Deo magis oportet quam hominibus. Deinde LL. divinæ ac naturales obligant omnes homines. E. obligari non possunt legibus injusta præcipientibus, cum nemo obstrictus sit ad id, ut malum perpetret. (2) Leges injustæ dicuntur *indirecte* & quodammodo *extrinsece*, eò quod non sunt directæ ad subditorum utilitatem & Reip. salutem, licet aliàs nihil contineant, quòd directè pugnet cum lege naturali vel divinâ; & de his adhuc probabilius videtur; etiam illas obligare subditorum Conscientias, quia subditi sine exceptione Rom. 13. potestatibus supereminentibus obtemperare jubentur, & ipsi salvâ Conscientiâ non possunt ulli Magistratui resistere, cum Apostolo teste, obtemperandum etiam sit iniquo & injusto Magistratui.

§. 13. Ad argumenta §. 9. allata jam respondendum erit & quidem ad 1. Resp. Distingvendo inter obligationem directam seu immediatam & indirectam seu mediatam. Si sermo sit de obligatione priori non invitis largimur manibus LL. civiles quatenus merè tales in foro Conscientiæ non obligare, etenim nihil sub obligationem directam cadit, quod non vel divinâ vel naturali lege præceptum. Leges autem civiles etiam de re indifferenti latæ, cujus oppositum neque bonum neque malum est, vim obligandi indirectè & mediâ habent, sicut patescit ex Scripturæ testimoniis, quæ supra citavimus. Rationes *Calvini* autem *calvas* esse, quilibet qui cerebrum non in calcaneo gerit, videt; nam obligatio LL. civilium in Conscientiâ minimè gentium repugnat libertati Christianæ. Hæc enim consistit in liberatione à servitute peccati, & à jugo legis Ceremonialis V. T. non verò in libertate ab obligatione LL. civilium. Postea licet vel maximè Magistratus non judicet de hominum Conscientiis, potest tamen ferre leges, quæ obligant Conscientias & iudicium de Conscientiâ ipsi Deo potest committi.

B

§. 14.

§. 14. Dispeſcitur Conſcientia in Schölis Moraliftarum, communiter in Rectam, Erroneam, Probabilem, Dubiam & Scrupuloſam. Quæ diſiſio non eſt univoci in ſua univocata, ſed æquivoci in ſua æquivocata, ut priores tres propriè & univocè, poſteriores verò, æquivocè ac impropriè Conſcientiæ audiant. Et pro hæc diſiſione ſalvandâ monemus ex *B. Hornejo l. 3. Philoſ. Moral. c. 4. §. 9.* quotuplex eſt, *inquiente*, judicium intellectus de re quapiam faciendâ aut omittendâ, totuplex eſt etiam Conſcientia; judicium autem illud tantum *triplex* eſt ſecundum tria argumentorum genera ex quibus deducitur, idcirco etiam tantum *triplex* datur propriè Conſcientia, nempe *Recta*, quando ſcilicet judicium intellectus recto talo incedit, & ex immotis ac infallibilibus deducitur argumentis ac principiis: *Probabilis*: cum judicium intellectus nititur tantummodo opinione ex veriſimilibus & rationibus probabilibus conceptâ cum formidine tamen oppoſiti. Et tandem *Erronea*, quando judicium intellectus vel affectibus abreptum vel alio quocunque modo ſeductum à viâ aberrat & ſiniſtrè judicat. Cum autem dubitatio, ex quâ dubia, & hæſitantia intellectus, ex quâ ſcrupuloſa Conſcientia oritur, impropriè judicium intellectus appellantur, idcirco impropriè dictæ ſpecies vocantur.

§. 15. Conſcientia recta vocatur ea, *qua dicitur id faciendum aut omittendum, quod faciendum aut omittendum omnino eſt, ſive, quod cum jure divino certo & indubitanter conſentit vel pugnat.* Putâ ſi dicitur ratio, non eſſe patrandum homicidium; egenis eſſe ſuccurrendum; non eſſe emendum, quod alii per vim neſasque fuit ſurreptum, Magiſtratu in æquis & juſtis eſſe obediendum; parentibus non in omnibus eſſe obtemperandum, quando ſcilicet jubent ut liberi veram deferant religionem & falſam accipiant. Hæc Conſcientia ſimpliciter jubet, ut juxta ejus agatur præſcriptum; peccaturque non ſolum ſi contra eam quis agat, ſed etiam ſi non juxta eam agat. Quicunque enim non agit ſecundum id, quod jure divino aut humano præcipitur, is procul dubio peccat. At verò qui non agit ſecundum conſcientiam rectam; ille non agit ſecundum id, quod jure divino & humano præcipitur, quia hæc Conſcientiæ ſpecies & ejus dicta-

dictamen ex exacte cum lege divina & humana consentit, E. qui non agit secundum Conscientiam rectam peccat; ut recte annotat *Pl. Reverend. Dn. Dilberius c. l.*

§. 16. Hic paucis explicandum est ex *B. Hornejo*, quomodo hæc Conscientia obligat: quæ res ut eò melius intelligatur, notandum, quòd interdum imperet, quòd factum est necessarium, quòdque in nostrò positum non est arbitriò omittere, quale dictamen est, parentes esse honorandos, Deum esse colendum. Interdum verò svadet saltim aliquid esse faciendum, non ut necessarium, sed quia melius est hoc facere quàm non facere: prius est *precipere, imperare*; posterius *consulere* seu *svadere*. Similiter interdum vetat & prohibet aliquid tanquam necessario fugiendum, ut non esse adulterium committendum; interdum verò tantum dissuadet aliquid, non ut necessario fugiendum, sed quia melius est istud omittere quàm facere; quale dictamen esset, si svaderet Conscientia recta ne hæc vel illà horà prodires in forum, cum facile in sidias inimici ibi præsentis incidere possis, melius enim est hoc omittere, quàm facere: illud est *vetare* simpliciter, hoc *dissuadere*. Deinde distingvendum est inter homines, quibus præcipit aut prohibet, svadet vel dissuadet hæc Conscientia. Aut enim sunt sui juris, aut rem agunt ex mandato Superioris. His prælibatis dicendum est (1.) Si Conscientia recta quid imperat tanquam necessario faciendum, & is, cui imperat, est sui juris, obligat ita, ut homini necessario illud faciendum sit: Sin verò ex mandato superioris rem gerit, non obligat, ut necessario illud faciat, obligat tamen, ne quid contra eam faciat, e. g. Conscientia recta præscribit, elemosynas esse distribuendas, is jam qui suo arbitriò rem gerit simpliciter hoc dictamine obligatur; qui autem ab alterius imperio dependet, ita obligatur, ut se ita gerat, ne alteri noceat, licet ei elemosynas non distribuat. Quod si verò aliquid saltim svadet, id vel faciendum, vel non levisimã de causã negligendum est. Si quid autem tanquam necessario omittendum vel fugiendum vetat, ita obligat, ut si quis sui juris est, illud planè omittere & fugere debeat. Si verò Imperio Superioris sit subditus, & res errorem intolerabilem continet, mandatum non debet exsequi, si iudex

est. Si verò exsecutor tantum est, & error non est planè intolerabilis, statuunt Doctores, rem executioni posse mandari, nisi huic oneri superioris permisso sese subducatur. *Rem illustrat egregiè exemplo B. Hornejus l. 3, Phil. Moral. c. 3. §. 9. qui videatur.*

§. 17. Hic quædam exurgit quæstio, an nempe Conscientia recta semper obliget, ita ut nunquam contra ejus dictamen quis agere possit. Negativam videntur svadere seqq. (1) Præscribit Conscientia recta, neminem esse interficiendum, quod dictamen fundatur in Lege divinâ à Deo Magnò illò Monarchâ latâ Exod. 20. 14. *Ne occidito*: hoc tamen non obligavit venerandi Patris Abrahami Conscientiam, quippe ad quem Summus LL. Conditor dixit: *Hecus Abraham, assume nunc filium tuum unicum quem diligis Isaacum, & vade Tibi ad terram Morijah, & offer eum ibi in holocaustum.* Hinc Abraham sine culpâ filium suum mactare poterat; jubente ipsò Dominò Gen. 22. (2.) Conscientia recta dictat furtum non esse committendum, hæc tamen non obligabat Israëlitas; cùm argentea & aurea Ægyptiorum vasâ secum auferrent. (3.) Suum cuique reddendum esse præcipit Conscientia Recta, at non obligat, cùm possessor est heluo vel furiosus.

§. 18. Antequam hæc objectiones resolvantur, prius distinguendum est inter præcepta juris affirmativa, & inter præcepta negativa, ad quæ obstringit Conscientia. Aliter enim Conscientia recta obligat in præceptis juris affirmativis, aliter in negativis. *In præceptis negativis*, qualia sunt: non esse occidendum, non esse furtum committendum; dicitur obligare *semper & ad semper*, ita ut nunquam sine conscientia læsione agere liceat id, quod prohibetur tali præceptò negativo, sicut nunquam ne quidem omnipotentis dispensatione ab eorum ligamine & obligatione quis absolvi potest. Si ipsum Deum summum Legislatorem mutare non posse dicunt Auctores præceptum de furto non committendo, de homicidiò non patrândo. *In affirmativis vero præceptis* qualia sunt, jus suum cuique tribuendum: parentes esse honorandos: diem Sabbati esse colendum, res longè aliter sese habet. Nam in iis quidem Conscientia recta *semper*, sed *non ad semper*, h. e. non ad omnia tempora, omnesque casus obligat,

e. g. Conscientia recta præscribit; Magistratui esse obediendum, hoc non obligat ad semper, ut loquuntur, i. e. ad omnes casus. Ubi enim inhonesta jubet Magistratus & naturâ suâ turpia, subditus in Conscientiâ suâ ad ea non obligatur. Quæ rectius ex responsis ad opposita argumenta intelligi poterunt.

Ad 1. Resp. Præceptum illud de non occidendô homine non esse intelligendum de quâcunque hominum cade, aliâs etiam capitis pœnâ nemo plecti posset: non igitur omnis illâ lege prohibetur occisio, sed ea quæ fit privatâ auctoritate. Præscribit igitur Conscientia recta, neminem esse occidendum proprio auctu & privatâ auctoritate, & hæc Conscientia æquè obligabat Abrahamum ac alios homines, quod autem sine culpâ potuerit mactare Isaacum, illud non privatâ sed divinâ auctoritate speciali Domini mandatô potuit. Conscientia autem recta non præscribit, neminem esse lædendum, ne quidem si speciale mandatum fuerit à Deo Ter. Opt. Ter. Max. datum.

Ad 2. Resp. Conscientiam rectam dum dicitur rem alienam invito & inscio Domino non esse detrectandam, æquè Israëlitas ac alios homines obligasse. Quod verò Israëlita vasa Ægyptiorum aurea & argentea ipsis invitis abstulerunt, in eo furtum non commiserunt, cum ibi rem alienam non abstulerunt. Sustulit enim Deus materiam furti, & rem quæ aliena erat, propriam fecit, cum in ejus potestate sit, aliis bona eripere, aliis donare, & sic Israëlita non res alienas, sed proprias & quas à Deo loco mercedis pro laboribus exantlatis acceperant, abstulerunt, *Vid. Lyrâ in Comment. ad cap. 3. Exod.*

Ad 3. Resp. Conscientiam rectam in præceptis affirmativis, quale est: suum cuique est reddendum, obligare quidem semper, sed non ad semper h. e. in quolibet casu. Unde tali in casu, si possessor est Gurges & vorago patrimonii vel Furia furiosior, urgente necessitate non obligat. Et tenus hæc de Conscientia rectâ: pergitur jam ad Errantem Conscientiam.

§. 19. Dupliciter autem hæc ita dici videtur: vel ut *privatim* opponitur Conscientiæ rectæ, ita ut omnem comprehendat Conscientiam, quæ non rectè judicat cum debet: quò sensu etiam dubia, scrupulosa erroneæ Conscientiæ nomine veniunt: vel ut

vel ut *positivè* illi opponitur; ita ut illam designet conscientiam, quæ aliter quidem judicat quàm res est, per adfensum tamen firmum, quem præbet alteri quæstionis parti à dubiâ & scrupulosâ distingvitur. In præsentî sumimus Conscientiam erroneam non priori sed posteriori modo, & describimus eam quod sit *quæ differt id quod faciendum non est, aut contra, aut ejus quod de se indifferens, oppositum malum & propterea fugiendum judicat.*

§. 20. Periculosissimam hanc esse Conscientiæ speciem vel ex ipsâ ipsius definitione fluit, utpote ex quâ ad oculum patet, tantam ejus vim esse, ut rem, quæ aliàs suâ naturâ mala non est efficiat pessimam; in quibusdam verò planè ligat, h. e. facit, ut icitè quis eâ manente procedere non possit, sed peccetur, si contra eam agatur, & peccetur quoque si juxta ejus præscriptum. Et vice versâ hæc etiam ejus indoles est, ut rem per se & suâ naturâ optimam judicet nefandam, pessimam, summoperè fugiendam, imò rem per se indifferentem suâ naturâ nec bonam nec malam pessimam efficere optimè novit. Causa autem erroris illius est aut inconsideratio eorum, quæ debent considerari, aut prava aliqua dispositio, quæ vel mentem ab inquisitione debitâ, dum nimirum non modo diligentiam non adhibet, sed etiam occasiones discendi averfatur, odit & fugit, vel avertit eam à rectè judicando, & quæ sunt hujus censis alia.

§. 21. Hanc Conscientiam ab errore dici neminem potest fugere, ubi tamen monendum h. l. sermonem esse de ejusmodi errore, qui hominem moraliter bonum aut malum reddere potest. Nam aliàs error in actibus merè *speculariis*, qui per se nulli operationis directivi sunt, & forte contingat in speculatione rerum, hic hominem neque moraliter bonum, neque moraliter malum reddere potest, adeoque hûc propriè non spectat. Idem sentiendum de errore in arte aliqua factò. Pertinet Ergò hûc propriè ille error, qui in *agilibus* occurrit & hominem vel moraliter bonum vel moraliter malum reddere potest. Et hic error vel contingit circa rem per se bonam aut malam, vel contingit circa rem de se indifferentem v. g. error de re per se malâ est, si quis persvasus sit contra Magistratum legitimum ultrò arma esse capienda, cum malum per se sit legitimo magistratuirebella.

bellare; Error de re indifferenti est, si quis putet die Veneris carne non licere vesci; vesci enim carne die Veneris & non vesci utrumque licet. Cui distinctioni altera etiam est adjicienda, quod nempe uterque error, tam qui habetur de re per se malâ, quam qui habetur de re indifferenti sit rursus duplex, vel vincibilis, vel invincibilis. Et vincibilis quidem, quando ignoramus ea, quæ scire poteramus & debebamus: invincibilis, quando ea ignoramus, quæ nec scire possumus nec debemus. His præmissis, jam facile erit de obligatione Conscientiæ erroneæ judicare.

§. 22. Obligationem autem Errantis Conscientiæ quod attinet, non defuerunt teste Vasquezio disp. 59. c. 2. qui inficias iverunt, hujusmodi Conscientiam obligare, quam sententiam. *Becanus part. 2. Theol. Scholast. tom. 1. tract. 1. c. 4. q. 7. §. 6. Alexandro Alenzi 2. part. q. 120. membr. 3. art. 1. tribuit. Durandus verò lib. 11. Sent. distinct. 39. q. 5. n. 7. dicit eam non obligare sed ligare: dicendum, inquit, quod Conscientia erronea neminem obliget, sed liget, quia obligatio non est de re illicitâ aut non debitâ. Conscientia vero hæc dicitur faciendum, quod illicitum est fieri, aut non debitum. Verum probabilior & verior sententia est, quæ statuit, Conscientiam erroneam, quamdiu est & manet æque obligare ac Conscientiam rectam; etenim quando certò persuasus quis est, hoc vel illud esse à se agendum vel non agendum, etiamsi falsò persuasus sit, nihilominus hujusmodi dictamen homo, cui aliquid Conscientia hæc dicitur, sequi tenetur; ratio est, quia judicium hujusmodi practicum intellectus *momente Becano l. c.* est proxima regula voluntatis; voluntas ergò illud sequi debet, tanquam suum Duce[m] & proximam regulam, si autem voluntas deficit à judicio intellectus, deficit suâ regulâ, ac proinde recta non est. Deinde hoc ostendi potest ex B. Hornejo sequenti ratiocinio: *Q. quantum in ipso est, agere vult contra legem Dei aut Principis, is peccat: At quisquis facit contra Conscientiam errantem, is, quantum in ipso est agere vult contra legem DEI aut Principis. E. quisquis agit contra Conscientiam errantem is peccat.* Similiter: *Qui contemnit legem divinam, aut Principis, is sine omni dubiò peccat, nemo enim facere potest, quod lege divinâ principis vetitum esse statuit, nisi legem illam.**

illam contemnât. Ni facit, obediât utique ei, nec committat, quod eâ prohibitum credit. Sed omnis qui agit contra Conscientiam, id facit. E. ille peccat. Nec obstat, quod legi divinæ aut principis conformia certò modò agat, cum omne istud *συνεσθηκός* i. e. per accidens, imò ab invito fiat; non enim juxta sed contra legem agere ipsi animus est, & hujusmodi actio, licet vel maximè legi non adversetur, *mala tamen est & affirmatur ex animo agentis*, qui malum agere volebat.

S. 23. Aequè igitur Conscientia erronea quam recta obligat, sed tamen diversò modò; quod ut intelligatur, sequentes sùnt notandæ regulæ: (1.) Conscientia recta obligat absolutè & simpliciter, quia est conformis legi divinæ vel naturæ, à quâ minimè recedendum. Conscientia autem erronea obligat ex suppositione & conditionaliter, quia putatur & supponitur esse conformis legi divinæ, quamvis revera non sit. (2.) Conscientia recta ita obligat, ut rectè agat, qui juxta eam agit, peccat autem qui contrà agit: At verò Conscientiæ erroneæ ea est natura & conditio, ut si error sit vincibilis & de re per se malâ, peccat tam qui contra quam qui juxta eam agit: Rei lumen ab exemplo est adferendum: Si quis ex errore judicat, quosvis viatores esse occidendos, peccat ille tum quando eos occidit, tum etiam quando salvos præterire sinit. *Quando eos occidit*, quia tunc aliquid perpetrat, quod est difforme legi divinæ; *quando verò eos præterire salvos sinit*: quia tunc secum constituit aliquid quod sibi videtur esse conforme Legi divinæ & Naturæ intermittere & ita Legem divinam adspernari, quod itidem sine grandi peccatò fieri non potest. Sin verò error est invincibilis, aut res indifferens, tunc alia obligandi ratio, peccat enim tunc, qui contra Conscientiam agit, non tamen peccat, si juxta eam agit, quia sequitur rationis judicium, licet pravâ opinione deceptum, modo error invincibilis sit non tantum in se, sed etiam in suâ causâ. Sic utique error non excusat illos, qui latrociniiis adyveti, ut jam per acquisitum habitum latrocinia licita esse, invisibiliter statuunt, quia error hujusmodi minimum vincibilis est in suâ causâ & poterat evitari. Quod si verò error est de re indifferenti, tunc solùm peccat, qui contra Conscientiam.,
non

non autem qui juxta eam agit. Sic Judæus quoties vescitur earne suillâ; Anabaptista quoties jurat; peccat. Huc facit quod Magnus Gentium Doctor Paulus Rom. 14. 14. inquit, εἰ δὲν ὃ κοινὸν δι' ἑαυτὸ εἶμὴ τῷ λογισμῷ πικρον εἶναι, ἐπιείκως κοινὸν: nihil enim esse commune per se; nisi ei qui existimat aliquid esse commune, illi commune est. Ea quæ possunt pro eâ sententiâ, quâ statuitur, Conscientiam errantem non obligare; objici & ad eadem responderi conflictui reservabimus, ne pagina nobis invitis nimium crescat. Properamus interim ad tertiam speciem Conscientiæ.

§. 24. Probabilis autem Conscientia, quæ etiam Opinativa vocatur, est ea, quæ judicat ob rationem non quidem penitus certam, at tamen non contemnendam, hoc potius quam illud faciendum aut non faciendum esse. Differt hæc Conscientia à rectâ, quia hæc certa est, hoc vel illud esse fugiendum vel faciendum, illa autem talem certitudinem non habet, sed saltem probabiliter judicat. Eadem ab erroneâ discriminatur per hoc, quia hæc putat rem quam dicit, certò ita se habere, illa autem ob rationem non penitus certam judicat. Unde liquet, duo requiri ad Conscientiam probabilem; (1.) ut intellectus assensum rei præbeat & ad unam partem contradictionis inclinet, idque ob certas rationes, nam ubi in neutram partem vergit, non opinativa, sed dubia Conscientia est. (2.) requiritur ut intellectus ab objecto non sufficienter moveatur, sed permixtus sit assensus formidine oppositi, si enim omnis formido oppositi abesset, judicium omni ex parte certum esset, & sic non probabilis fieret Conscientia. Ubi tamen notandum ex Vasquezio tom. 1. disp. 62. c. 5. n. 26. per formidinem heic loci non intelligi dubitationem, cum dubitare propriè sit pendere intellectum in utramque partem contradictionis & neutri determinatè assensum præbere. Formido autem determinatum assensum non excludit, sed in eo posita est, ut statuas rationes illius partis cui assentiris, tantum probabiles esse, non evidentes aut certas, sed fieri posse, ut reipsa opposita pars vera sit, cum tamen rationes illius id non ostendant.

C

dant.

dant. Quapropter Conscientia hæc evidens non habebit iudicium, sed tale quod semper cum metu partis oppositæ conjunctum; ita tamen ut determinatum assensum non excludat, alias enim diceretur *dubians* Conscientia.

§. 25. Ut autem intelligatur, quomodo hæc Conscientia obliget, nonnulla præmittenda veniunt. Et (1.) quidem tenendum ex Vas. c. l. c. 3. n. 10: quod aliquid probabile videri cuiquam possit duplici de causâ, vel propter principia *intrinseca*, vel propter principia *extrinseca*. Principia *intrinseca* sunt, quæ petuntur ex ipsâ rei naturâ, seu ut aliâ eâ describere malunt, sunt non modici momenti rationes adinvente ad probabilitatem svadendam & opinionem causandam. Principia *extrinseca* desumuntur à testimonio vel auctoritate. Testimonium autem iterum duplex est, vel divinum, quod petitur ex S. Scripturâ, vel humanum, quod petitur ex viro-rum prudentum consiliò & Consensu, imò & interdum à Superiorum mandatò. (2.) Opinio, quam probabiliter sequi volumus, vel est propria vel est aliena. (3.) Si duæ aut plures circa rem agendam occurrunt opiniones, vel sunt illæ æque probabiles, vel una est probabilior alterâ; Et rursus una est probabilior interdum, sed minùs tuta, & altera tutior, sed minùs probabilis. Probabilior est, quæ pluribus aut firmioribus rationibus nititur, tator in quâ non ita facilè peccatur, etiã nisi nonnunquam pauciores aut infirmiores rationes sunt, quibus illa fulcitur. (4.) Ille qui opinionem aliquam de re aliqua habet, aut est sui juris aut alteri subjectus. (5.) Denique ille aut est literatus aut est illiteratus. Hæc omnia ut rectè judicare possimus de obligandi efficacîâ Conscientiæ Probabilis, accuratè sunt discriminanda.

§. 26. His ita notatis sequentes sunt notandi Canones: (1.) Conscientia hæc æque obligat ac recta. Unde sicut is, qui contra dictamen Conscientiæ rectæ agit, peccat: ita etiã in Conscientiâ probabilis sese habet, ut ille, qui contra eam agit, peccet, qui juxta eam, peccare non dicatur, quod multis exemplis declarare brevitatis instituti non admittit. (2.) In rebus

rebus fidei unicūm Scripturæ testimoniū tanquā divinum
 præferendum est omnibus Doctorum etiam gravissimorum
 opinionibus, quia major est Scripturæ Sacræ autoritas, quā
 omnis humani ingenii capacitas. (3.) Inter duas opiniones,
 quarū una propria, altera verò aliena & approbata est aliis
 doctis viris, si propriam sequi volumus opinionem, accuratè
 dispiciendum est, utrum tantò ingenii acumine & iudicii ma-
 turitate polleamus, ut refutatis aliorum rationib9 sententiam
 propriam & aliis improbatam sequi possimus, nec forsan
 pusioni Herculis accommodemus cothurnos, fronti ocream,
 tibiæque applicemus galeam. (4.) Inter duas opiniones pro-
 babilis, ea magis est eligenda, quæ nititur aut legis aut juris
 sensu, quā quæ consuetudine & usu receptò, præcipuis si lex
 sit naturalis aut divina. (5.) Cum duæ vel plures opiniones
 sunt æque probabiles, tunc licet indifferenter alterutram se-
 qui: Quod si autem una probabilior alterâ, probabilio-
 rem ut plurimum sequi debemus. (6.) In opinionibus duabus vel
 pluribus de rebus criminalibus & poenalibus amplectenda est
 ea, quæ benignior & melior est, juxta illud vulgatum: *pœne
 & odia sunt restringenda.* (7.) Si in rebus magni momenti
 certa sententia haberi potest, probabilis opinio deserenda
 est: semper enim prompti, nisi penitus in nobis simus certi &
 in Conscientiâ quieti, esse debemus ad audiendos quoque
 alios. Est enim obstinati hominis, neminem se prudentio-
 rem agnoscere: imo temeritas est contradicere omnibus &
 ne artificio in suâ arte cedere. *Plures hujusmodi Canones de opi-
 nionum selectu vid. apud B. Balduin. l. 1. de Casib. Consc. c. 9.
 Becan. tom. 2, c. 4. q. 9. B. Hornej. lib. supra cit. s. 7. & alios
 plures.*

§. 27. Consideravimus hâc tenus tres Conscientiæ spe-
 cies propriè sic dictas, sequuntur nunc reliquæ improprie sic
 dictæ, *Conscientia nimirum dubia & Scrupulosa*, quas paucis
 pro chartæ angustia explicaturi sumus. *Dubia est, quando
 intellectus neutri contradictionis parti, cum judicandum est,
 utrum actio sit licita vel non, assentitur, v. g. si quis dubitaret,
 C 2 utrum*

antrum liceret Missæ Pontificiæ interesse, aut gentia coram imagine Mariæ flectere. Dubitat autem aliquis & nescit cui contradictionis parti adhærendum sit, vel cum simpliciter existimat rem esse planè incertam; vel cum negotium secum in utramque volvit partem, neque tamen uni horum accedit, sed utrinque ambiguus hæret, quia vel prævalentia in neutram, vel pariâpro utroque occurrant argumenta. Nullum enim tunc in alterutram partem fert iudicium; sed iudicat potius, se statuiere non posse, quid sit sequendum.

§. 28. De obligatione hujus Conscientiæ Auctores statuunt, quod ille, qui habet dubium, qualecunque etiam illud sit, & cum eò agit, peccet, quod probat B. Hornejus & cum ipso alii sequenti Syllogismo: Quicumque exponit se suâ sponte evidentissimo peccandi periculo, ille procul dubiò peccat, iste enim non potest non velle amare periculum tale, idcirco etiam in illo, teste S. Scripturâ Eccl. 3, peribit. At verò omnis qui dubitat an bonum sit an malum, quod facit, exponit sese evidentissimo peccandi periculo, quia ignorat quid tanquam bonum eligendum, quid verò tanquam malum fugiendum.] E. Omnis qui cum dubitatione aliquid agit, peccat. Quâ de re rectissimè philosophatus est B. Dn. D. König in Cas. Conf. procem. p. 13, cujus verba integra, cum magnam lucem fœnerari nostræ sententiæ videantur, adscribere non pigramur: *Ideo, inquit, dubiâ Conscientiâ agentem graviter hallucinari, imò de dubiâ Conscientiâ certum esse, quisquis ex illâ operatus fuerit, eum ipsum peccare, quia propriè loquendo talis operans, agit præter Conscientiam. Secundum enim Conscientiam agere non potest, quia nulla est, nisi equivoca, ut pictura homo est, nec contra propriam Conscientiam agere potest, quia sic & aliter agere permittit Conscientia Dubia. Aget E. præter Conscientiam, id quod verissimum est. Et sanè qui dubiâ Conscientiâ aliquid agit, & idèò periculo peccandi sese exponit, videtur velle peccatum, quia nec ulla adest probabilitas aut opinio, cur in hanc potius quàm illam feratur partem, cum utriq; sicut bonum ita & malum inesse posse putet, & ita dum ad al-*

ad alteram partem se convertit, ad id se convertat, cui facile
inesse potest malum, quod dum facit, videtur omnino velle
peccatum, nisi enim vellet, non ageret. Denique idem Scri-
ptura asserit Rom, 14. 23. *ὁ δὲ διακρινόμενος ἐάν Φάγη, κα-
ταέχηται: ὅτι σὺν ἐν πίστει.* Πάν δὲ ὁ σὺν ἐν πίστει, ἀμαρ-
τία ἐστίν. *Qui iudicat si ederet condemnatus est, quoniam non
edit ex fide. Porro quicquid ex fide non est, peccatum est.*

§. 29. *Scrupulosa tandem Conscientia est, quando intel-
lectus in questione quadam uni contradictionis parti adhaeret, sed
quia contrariis urgetur argumentis, scrupulum accipit, adeoque
anxietate torquetur, ut quid agendum sit, nesciat. Oritur au-
tem huiusmodi Conscientia scrupulosa ex variis causis, inter-
dum ex inscitia, ut in indoctis & plebejis, interdum ex Dia-
boli suggestioe, ex imbecillitate cerebri, ex mala corporis
constitutione. Item: Ex Temperamento melancholicò, & in-
terdum etiam ex peculiari DEI providentiâ, qui homines ob
admissa peccata ejusmodi scrupulis exercere adsolet.*

§. 30. Hòc in casu ante omnia videndum est, utrum,
scrupulus, qui nos urget & angit nitatur probabili ratione nec
ne? si probabili ratione nitatur, sequi possumus eundem; sin-
minus, ejiciendus & animus anxietate frustrâ conceptâ libe-
randus est, quod quomodo fieri possit docent illi, qui de Ca-
sibus Conscientiâ scripserunt. Nos ob signamus Disputatio-
nem nostram verbis Hugonis lib. 2. de Anim. c. 9. qui de Bon-
nâ Conscientiâ sic disserit: *Bona Conscientia, inquam, titulus
est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus de-
liciarum, aureum declinatorium, gaudium Angelorum, arca
foederis, Thesaurus Regis, aula DEI, habitaculum Spiritus San-
cti.* Qualem Conscientiam quietam Deus Ter. Opt. Ter. Max.

Dominus Conscientiarum omnibus & singulis caelitus
largiatur, cui sit LAUS, HONOR & GLO-
RIA in ÆTERNUM.

VIRO-JUVENI

Per-Eximio & Politissimo

Dno.

STEPHANO FUHRMANNNO,

Phil. & SS. Theol. Cultori strenuo,

Fautori & Amico suo Dilectissimo, Ho-
noratissimo,

cum.

alterâ vice publ. conscenderet cathedram, fau-
stos conatum successus pr.

TE vice plus unâ juvat adscen-
diffe cathedram:

Laus plus unâ tempora cin-
ctus eas!

Festinatiss. cal. fac.

GEORG. GOEZIUS,

Moral. P. P. Facult.

Phil. h. r. Dec.

IN vetitum ruimns proni, cupimusque ne-
gata,

Et voto contra nitimur orbe Deum.

Sed

*Sed pavor atque reo terror cum pectora pul-
sant,*

*Et gelido torpent languida membra motu.
Tum demum agnoscit mærens peccata, De-
umq;*

Et timet & miseris angitur ille modis.

*Eas odisse igitur deductum ab origine prima
crimen, & à vitiis abstinuisse manus.*

*Hoc Fuhrmanne facis, & vitæ robora prima
conaris sancto ritè sacrare Deo. (cti*

*Sictua labe carens mens posthac conscia re-
Invidia stimulos duraque fata fugit.*

*Præstantissimo Dn. Resp.
honoris ergò scrib. festinabund.*

*J O H. S r i t s c h m u t h /
Lingg. Sacr. P. P.*

Conscia mens tibi spesque animosque in
recta decori (tuis.

lumina pro meritis fertque rapitque

Hinc Salana tuos probat & læta excipit ausus,
virtutisque dehinc digna brabea locat.

Hanc reliquis mentem superi dent fataque fa-
justa! Pari tollent præmia, vota sono. (ctis

*Id raptò, sed rato ad Deum voto desiderat,
prospera precatur Dn. Disputatori*

Philippus Müllerus P. P.

VIRO·JUVENI
Politissimo atque Per - Eximio
DN. STEPHANO FUHRMANNO,
Philosoph. Candidato
Amico & Auditori suo honorando

cum
iterum Cathedram Philosophicam adscenderet
Tò EÜ!

Conscia mens recti per docto discutit ore,
Quid mentis stimulus, quidque ani-
mi furia.

Si rectâ pergas, dubios sperasque rumores,
Et fies doctus, commoda plura feres.

M. Joh. Christophorus
Hundeshagen.

Jena, Diss., 1668 Fr-Schr

TA: 02

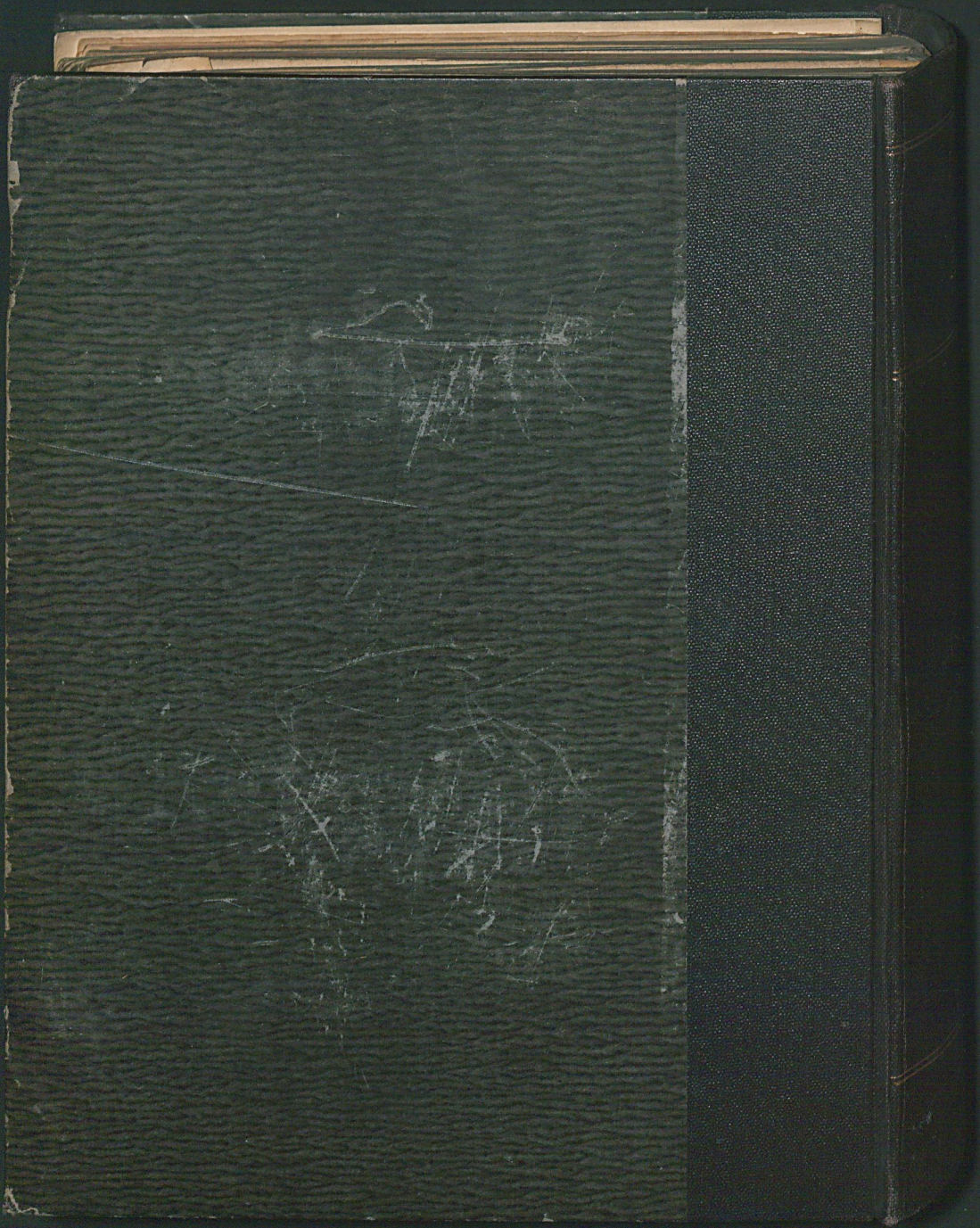
ULB Halle
004 844 785

3

Vena

inches
Centimetres

B.I.G.

Farbkarte #13

~~XXIX~~

ACADEMICUM 1668, 22

ENTIA, 2

CLEMMENTER
NTE
Almâ Salanâ

ESIA
Praeclarissimi
ISTOPHORI

SIMÆ FACUL-
CÆ p.t. ADJUN-
EBERRIMI

I MI.
subiicit, ac disputando
ueri conatur
IRMANNUS,

IPPPIENSIS.
Soporum
lii.

E
valdiano,
LXIIIX.

